

PENGARUH FAKTOR SOSIAL DALAM PEMBELAJARAN BAHASA MELAYU DALAM KALANGAN MURID IBAN

(Social Factors Influence in Malay Language Teaching among Iban Students)

DAYANG SUFILKAWANY UJAI

Kementerian Pendidikan Malaysia
eikatazusa@gmail.com

WAN MUNA RUZANNA

WAN MOHAMMAD

Universiti Kebangsaan Malaysia
munaruzanna@ukm.edu.my

Dihantar pada:

20 November 2016

Diterima pada:

24 April 2016

Koresponden:

eikatazusa@gmail.com

Abstrak: Pembelajaran Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua bukan merupakan proses yang mudah tambahan lagi bagi murid-murid yang jarang bertutur dalam Bahasa Melayu sebagai bahasa pertuturan seharian mereka. Persekitaran yang kurang memberangsangkan mengakibatkan kesukaran kepada murid-murid tersebut menguasai Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua dan seterusnya memberi kesan kepada prestasi pembelajaran mereka di dalam bilik darjah. Sehubungan itu, tujuan kajian ini adalah untuk melihat pengaruh faktor sosial yang mempengaruhi pembelajaran Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua murid-murid Iban. Kajian tinjauan dijalankan secara kuantitatif yang melibatkan seramai 225 orang murid Iban tahap 2 di sekolah-sekolah rendah pedalaman 3 di daerah Kapit. Instrumen yang digunakan dalam kajian ini ialah borang soal selidik yang mempunyai 42 item secara keseluruhannya yang merangkumi lima aspek sosial, iaitu rakan-rakan, keluarga, persekitaran, motivasi dan sikap. Hasil kajian menunjukkan bahawa faktor sosial dominan yang mempengaruhi pembelajaran Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua ialah faktor motivasi, sikap dan persekitaran. Justeru, guru Bahasa Melayu perlu mengambil kira aspek sosial motivasi, sikap dan persekitaran dalam merancang aktiviti pengajaran dan pembelajaran, selain faktor sosial rakan sebaya dan keluarga, terutamanya yang mengajar Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua kepada murid-murid bukan bahasa Melayu.

Kata kunci: Pengaruh sosial, faktor sosial, pembelajaran Bahasa Melayu, murid Iban, pembelajaran bahasa kedua

Abstract: Learning the Malay Language as a second language is not an easy process in addition to the students who rarely speak Malay in their daily. The unfavorable environment caused difficulties to the students to master the Malay Language as a second language and in turn affects the performance of their learning in the classroom. Accordingly, the aim of this research is to know the social factors that influence learning in Malay Language as a second language. For this research, a quantitative survey conducted involving a total of 225 pupils Iban level 2 in rural schools in the area 3 Kapit. The instrument used in this study is a questionnaire with 42 items which includes five social aspects of practice-friends, family, environment, motivation and attitude. The results showed that the dominant social factors that affect the learning of Malay Language as a second language is motivation, attitude and environment. Hence, the Malay Language teachers should take into account the social aspects of motivation, attitude and environment in planning teaching and learning activities, in addition to social factors peer and family, especially those teaching Malay Language as a second language to among non-Malay students.

Keywords: Social influence, social factors, Malay Language learning, Iban ethnic, second language learning

PENGENALAN

Bahasa Melayu di Malaysia memiliki status bahasa kebangsaan dan kedudukan penting di Malaysia. Dalam Perlembagaan Persekutuan Perkara 152 juga telah jelas menyatakan bahawa Bahasa Melayu merupakan bahasa kebangsaan dan bahasa rasmi di Malaysia. Bahasa Melayu merupakan sebuah bahasa yang mempunyai pelbagai peranan dalam masyarakat sama ada dalam bidang pendidikan ataupun dalam bidang yang lain antara sebagai bahasa kebangsaan, bahasa pengantar dan bahasa rasmi.

Jika diulas dalam bidang pendidikan, Bahasa Melayu merupakan salah satu mata pelajaran teras yang wajib lulus dan dipelajari oleh murid-murid pada setiap peringkat persekolahan. Bahasa Melayu mempunyai kesukaran untuk dikuasai oleh murid-murid bukan penutur jati bahasa tersebut terutamanya bagi murid-murid di pedalaman yang kurang didedahkan dengan persekitaran yang mendorong mereka untuk menguasai bahasa tersebut.

Di dalam bilik darjah, interaksi lisan antara guru dan murid serta murid dan murid merupakan satu medium yang berkesan dalam meningkatkan penguasaan kemahiran lisan murid-murid. Penguasaan dalam kemahiran bertutur sangat penting sama ada dalam situasi formal mahupun tidak formal kerana kemahiran ini mempengaruhi pencapaian dalam kemahiran menulis dan membaca murid-murid (Syofia Ulfah, Zamri & Jamaludin 2015).

Dalam situasi tidak formal, penguasaan kemahiran lisan dapat membantu membentuk hubungan dengan orang lain dan memudahkan komunikasi antara satu sama lain. Menjadi masalah apabila Bahasa Melayu dipelajari oleh murid-murid bukan penutur jati contohnya murid-murid berbangsa Iban yang mempelajari Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua.

Menurut Magdeline dan Zamri (2016), bahasa Iban telah dianggap sebagai satu dialek Bahasa Melayu, namun masih sukar untuk dikuasai oleh penutur bahasa Iban tersebut jika tidak mempunyai asas dan kurang pendedahan terhadap Bahasa Melayu seperti yang berlaku di kawasan pedalaman. Jerie dan Zamri (2011) serta Zamri (2016b) mengatakan murid-murid Iban mempunyai sikap yang positif dan bermotivasi tinggi dalam mempelajari Bahasa Melayu. Hal ini

kerana Bahasa Melayu mudah dipelajari di samping untuk tujuan pekerjaan dan perhubungan.

Syofia Ulfah, Zamri dan Jamaludin (2012) berpendapat bahawa manusia bercakap untuk memenuhi beberapa tujuan, antaranya adalah untuk hiburan ataupun keseronokan, penyampaian maklumat, mempengaruhi orang lain dan penyelesaian masalah. Seseorang individu yang mempunyai keupayaan untuk bertutur dengan baik dalam sesuatu bahasa dapat memudahkan pemahaman terhadap pertuturan tersebut. Dalam bidang pendidikan, peranan seseorang guru amat penting bagi mewujudkan proses pengajaran dan pemudah cara (PdPc) yang sesuai dengan penguasaan bahasa murid-murid (Zamri 2014) kerana guru berhadapan dengan murid yang pelbagai keperluan antaranya keperluan untuk mempelajari bahasa pertama mahupun bahasa kedua.

Menurut Zamri (2015), individu dapat menyampaikan perasaan dan fikirannya mereka dengan lebih berkesan jika mereka mampu menguasai kemahiran bertutur. Dalam aspek pendidikan bahasa, dapat dilihat murid yang menguasai kemahiran bertutur lebih cenderung menguasai kemahiran bahasa yang lain seperti kemahiran membaca dan menulis. Zamri (2014) menyatakan kemahiran lisan merupakan asas kepada kemahiran berbahasa. Jika dilihat secara turutannya, kemahiran mendengar merupakan kemahiran yang paling awal muncul daripada kemahiran-kemahiran yang lain. Kanak-kanak mendengar terlebih dahulu sebelum bertutur dan seterusnya menguasai kemahiran membaca sebelum mereka menguasai kemahiran menulis.

Untuk menguasai bahasa kedua, pelbagai faktor boleh diambil kira antaranya ialah faktor sosial. Faktor sosial merangkumi keluarga, rakan-rakan, persekitaran sekolah, motivasi dan sikap. Bagi meningkatkan penguasaan bahasa kedua, penting untuk kita mengenal pasti faktor yang mengganggu proses pembelajaran tersebut.

PERNYATAAN MASALAH

Pengaruh bahasa ibunda seringkali menjadi faktor kepada kegagalan dalam penguasaan bahasa kedua. Penguasaan Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua sangat memberi kesan terhadap prestasi murid dalam PdPc. Roasharimah (2017) menyatakan dalam kajiannya, keputusan ujian dan

peperiksaan UPSR memperlihatkan prestasi pembelajaran bahasa kedua murid-murid bukan penutur jati ini di tahap yang rendah. Masalah pembelajaran bahasa kedua ini berlaku apabila murid-murid mempunyai bahasa ibunda yang berlainan daripada Bahasa Melayu yang merupakan bahasa yang perlu dipelajari di sekolah.

Pembelajaran Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua bukan merupakan suatu proses yang mudah. Gangguan bahasa ibunda seringkali menjadi penyebab kepada permasalahan tersebut. Hal ini memberi cabaran kepada guru-guru untuk mengajar murid-murid bagi menguasai bahasa kedua. Hal ini disokong oleh Ilangko et al. (2013) yang menyatakan proses pengajaran Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua memberi cabaran kepada pendidik di kawasan luar bandar di negeri Sarawak.

Masalah pembelajaran Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua merupakan salah satu masalah yang jelas berlaku, terutamanya di sekolah pedalaman. Menurut Ilangko et al. (2013) murid-murid di pedalaman kurang terdedah dengan bahasa lain selain bahasa ibunda mereka sendiri. Murid-murid di pedalaman berada dalam persekitaran yang kurang menggalakkan mereka untuk menggunakan Bahasa Melayu dan seterusnya akan menimbulkan masalah dalam aspek penguasaan Bahasa Melayu tersebut.

Menurut Roasharimah (2017), penguasaan bahasa kedua akan terhalang jika setiap gangguan tidak diatasi dengan baik. Kekangan dalam menguasai Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua telah menjejaskan tahap pencapaian murid-murid dalam pelajaran. Hal ini disokong oleh Mohamad Yazid (2016) yang menyatakan pengaruh bahasa ibunda mengakibatkan prestasi pembelajaran murid terjejas. Mengenal pasti faktor yang mengakibatkan masalah ini dapat membantu pelbagai pihak untuk mengatasi masalah penguasaan bahasa kedua murid-murid Iban di pedalaman.

Di daerah Kapit Sarawak, penduduknya terdiri daripada etnik Iban yang merupakan penduduk peribumi Sarawak. Di sini, kanak-kanak hanya didedahkan dengan bahasa ibunda mereka sahaja iaitu bahasa Iban dalam pertuturan seharian mereka (Magdeline 2014). Mengenal pasti faktor yang mempengaruhi pembelajaran Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua adalah sangat penting kerana

kegagalan dalam menguasai bahasa tersebut akan menjejaskan prestasi murid-murid dalam pembelajaran bahasa tersebut.

Zamri (2016b) menyatakan bahawa bahasa kedua yang berbeza daripada bahasa pertama menimbulkan kesukaran untuk dipelajari. Hal ini menunjukkan amat penting untuk mengetahui faktor yang mempengaruhi masalah ini bagi membantu dalam mengatasinya. Pelbagai faktor dapat dikaitkan dengan masalah penguasaan bahasa ibunda dalam kalangan murid-murid Iban ini.

Berdasarkan kajian yang telah dijalankan oleh Jerie dan Zamri (2011), murid-murid etnik Iban bersikap positif dan bermotivasi tinggi terhadap pembelajaran Bahasa Melayu. Ini menunjukkan murid-murid mempunyai keinginan yang tinggi dalam mempelajari Bahasa Melayu. Selain itu, kajian oleh N memperlihatkan pengaruh persekitaran linguistik mempengaruhi pembelajaran Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua. Persekitaran linguistik ini merangkumi latar belakang tempat tinggal, penggunaan bahasa perbualan di rumah, latar belakang rakan dan jiran yang sangat mempengaruhi penguasaan Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua murid-murid.

Kajian Tengku Nor Adila (2017) berkenaan faktor keluarga yang dapat memberi pengaruh terhadap pencapaian pelajar dalam mata pelajaran Bahasa Inggeris menunjukkan bahawa faktor yang mempunyai kaitan paling rapat dengan pencapaian bahasa murid ialah minat keluarga dengan pencapaian bahasa tersebut. Hal ini menunjukkan keluarga memainkan peranan yang amat penting dalam membantu penguasaan bahasa kedua murid-murid.

Beberapa kajian telah dilakukan berkenaan dengan masalah yang mempengaruhi pembelajaran bahasa kedua. Abdul Rahim dan Mohd Sharifudin (2014), telah melaksanakan kajian berkenaan dengan penguasaan Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua dalam kalangan kanak-orang Asli dari aspek sikap di Kuala Lumpur berbeza dengan kajian yang telah dilaksanakan oleh Abdul Rasid (2010) berkenaan dengan permasalahan PdPc Bahasa Melayu dalam kalangan murid Cina. Kedua-dua kajian ini adalah berkenaan dengan bahasa kedua namun menggunakan sampel kajian yang berbeza etnik.

Kajian Tengku Nor Adila (2017) telah melaksanakan kajian berkenaan dengan

pembelajaran bahasa kedua dari aspek pengaruh persekitaran linguistik. Kajian mengenai penggunaan bahasa ibunda dalam pengajaran Bahasa Melayu murid peribumi juga telah dilaksanakan oleh Ilangko et al. (2013). Kedua-dua kajian ini memperlihatkan penggunaan sampel kajian yang sama etnik, iaitu etnik peribumi namun mengkaji aspek yang berbeza.

Daripada kajian-kajian lepas, pelbagai kajian berkenaan dengan bahasa kedua telah dilaksanakan. Namun begitu, kajian berkenaan dengan faktor sosial yang mempengaruhi pembelajaran Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua untuk murid-murid Iban di daerah pedalaman 3 Kapit sangat kurang dijalankan. Budaya hidup serta persekitaran murid-murid Iban di pedalaman adalah berbeza dengan murid-murid Iban di bandar. Jika dilihat murid-murid Iban di bandar masih terdedah dengan persekitaran luar yang memberi peluang untuk mereka mempelajari Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua dengan lebih mudah jika dibandingkan dengan murid-murid pedalaman.

Kajian berkenaan dengan faktor sosial yang mempengaruhi Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua amat penting kerana kegagalan dalam menguasai bahasa kedua tersebut akan menjejaskan prestasi mereka dalam pembelajaran. Hal ini dapat dibuktikan dengan dapatan kajian-kajian lepas seperti kajian yang telah dilaksanakan oleh Ilangko et al. (2013) yang memperlihatkan perbezaan keputusan pra ujian dan pasca ujian.

Atas faktor kekurangan kajian berkenaan dengan aspek tersebut telah mendorong pengkaji mengambil inisiatif untuk menjalankan kajian dan mengetahui dengan lebih mendalam berkenaan dengan faktor tersebut. Dengan dapatan kajian ini nanti, diharap dapat membantu dalam mengenal pasti langkah yang terbaik bagi mengatasi masalah penguasaan Bahasa Melayu dalam kalangan murid-murid Iban di pedalaman 3 Kapit.

TUJUAN DAN OBJEKTIF KAJIAN

Tujuan kajian ini dilaksanakan untuk mengenal pasti faktor sosial yang mempengaruhi pembelajaran Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua dalam kalangan murid Iban di Kapit. Tujuan kajian ini juga adalah untuk melihat sama ada terdapat perbezaan faktor sosial untuk murid lelaki dan murid perempuan dalam pembelajaran

Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua. Secara khusus, objektif kajian ini adalah untuk: Mengetahui faktor sosial (rakan sebaya, keluarga, persekitaran, motivasi dan sikap) yang mempengaruhi pembelajaran Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua dalam kalangan murid Iban di Kapit.

METODOLOGI

Dalam kajian ini, Model Psikologi Sosial oleh Gardner (1985) dirujuk bagi melihat beberapa faktor sosial yang berkait rapat dengan pembelajaran bahasa kedua. Dalam model ini, sikap dan orientasi, motivasi dan kecenderungan menunjukkan kesan secara langsung terhadap kecekapan bahasa oleh pelajar.

Kajian ini merupakan kajian kuantitatif yang menggunakan kaedah tinjauan bagi mendapatkan data berkenaan dengan faktor sosial yang mempengaruhi pembelajaran Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua dalam kalangan murid Iban di daerah Kapit. Kaedah kajian berbentuk tinjauan sangat sesuai dan akan menjawab semua soalan kajian. Pengumpulan data menggunakan reka bentuk kajian kuantitatif ini melalui kaedah tinjauan melengkapkan proses analisis data yang memerlukan data yang banyak bagi mengukuhkan dapatan tersebut.

Populasi kajian ini merupakan murid-murid Iban tahap 2 di pedalaman Kapit yang mempelajari Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua. Sampel kajian pula terdiri daripada 225 orang murid daripada 10 buah sekolah pedalaman 3 daerah Kapit. Saiz sampel yang dipilih adalah bergantung kepada kualiti statistik untuk dapatan tinjauan serta cara dapatan tersebut akan digunakan.

Teknik pensampelan dipilih berdasarkan kepada kriteria yang telah ditetapkan oleh pengkaji iaitu murid-murid yang mempelajari Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua dan juga murid-murid tahap 2 pedalaman Kapit. Pengkaji menjalankan kajian ini di daerah Kapit. Di Kapit, terdapat sebanyak 45 buah sekolah rendah yang terdiri daripada sekolah di pekan, pedalaman 1, pedalaman 2 dan pedalaman 3. Namun populasi untuk kajian ini hanya pada murid pedalaman sahaja. Dalam kajian ini, pengkaji hanya memilih 10 buah sekolah di pedalaman 3 untuk dijadikan sebagai sampel kajian.

Dalam kajian ini, pengkaji menggunakan instrumen soal selidik. Menurut Chua Yan Piaw (2012), kajian tinjauan merupakan kajian yang menggunakan borang soal selidik sebagai instrumen kajian. Dalam kajian ini, pengkaji menggunakan borang soal selidik yang terbahagi kepada dua bahagian, iaitu Bahagian A dan B. Bahagian A ialah bahagian bagi mendapatkan maklumat latar belakang responden. Dalam bahagian ini, terdapat maklumat yang perlu diberikan oleh responden contohnya jantina, kaum, umur, pekerjaan bapa dan pekerjaan ibu.

Bahagian B pula dibahagikan kepada lima faktor sosial yang merangkumi faktor keluarga, rakan-rakan, persekitaran sekolah, motivasi dan sikap. Dalam Bahagian B ini, responden dikehendaki untuk menanda (/) pada skala Likert yang telah diberikan. Skala tersebut terdiri daripada Sangat Tidak Setuju (1), Tidak Setuju (2), Kurang Setuju (3), Setuju (4) Dan Sangat Setuju (5). Soal selidik diedarkan kepada setiap sekolah dan ditadbir oleh guru bahasa Malaysia di sekolah-sekolah terpilih tersebut.

Kajian rintis ini telah dijalankan bagi menentukan kebolehpercayaan soal selidik. Seramai 30 orang murid Iban dipilih telah untuk menguji sama ada mereka dapat memahami item-item serta dapat membantu pengkaji menyemak kejelasan dan susunan item dalam borang soal selidik tersebut. Hasil analisis menunjukkan nilai pekali kebolehpercayaan bagi keseluruhan data kajian ini adalah tinggi, iaitu 0.7 ke atas. Oleh itu, pernyataan item boleh diterima pakai dalam kalangan sampel kajian sebenar.

Semua data kuantitatif diperoleh daripada Bahagian A dan B soal selidik dianalisis menggunakan perisian pakej statistik untuk sosial sains versi SPSS Statistik 22. Analisis data pada bahagian ini melibatkan penggunaan statistik deskriptif dan statistik inferensi. Bagi statistik deskriptif proses penganalisan data menggunakan peratusan dan kekerapan. Statistik inferensi menggunakan analisis ujian-t. Dapatan analisis dipersembahkan dalam bentuk min dan sisihan piawai. Untuk itu, interpretasi skor min daripada Alias (1999) digunakan untuk menganalisis data seperti dalam Jadual 1.

Jadual 1. Interpretasi skor purata min

Julat	Tahap Skor Min
1.00-1.80	Sangat Rendah
1.81-2.60	Rendah
2.61-3.40	Sederhana
3.41-4.20	Tinggi
4.21-5.00	Sangat Tinggi

DAPATAN KAJIAN

Bahagian ini mengulas dengan lebih lanjut berkenaan dengan latar belakang responden kajian. Maklumat latar belakang responden diperoleh daripada Bahagian A dalam soal selidik yang telah diedarkan.

Profil Responden Kajian

Jadual 2 menunjukkan jantina responden yang terlibat dalam kajian ini. Responden dalam kajian ini terdiri daripada 113 (50.2%) orang responden lelaki dan 112 (49.8%) orang responden perempuan. Berdasarkan Jadual 2, bilangan responden mengikut jantina adalah setara, iaitu dengan perbezaan hanya seorang responden sahaja.

Dari segi umur responden yang terlibat dalam kajian ini. Seramai 75 orang (33.2%) responden terdiri daripada responden yang berumur 10 tahun, 74 orang (32.7%) responden berumur 11 tahun dan 76 orang (33.6%) responden berumur 12 tahun. Untuk kajian ini, semua responden terdiri daripada murid kaum Iban dan berdasarkan jantina pula, seramai 113 (50.2%) orang responden lelaki dan 112 (49.8%) orang responden perempuan.

Jadual 2. Profil responden kajian (N =225)

Perkara		Kekerapan	Peratusan
Jantina	Lelaki	113	50.2
	Perempuan	112	49.8
Umur	10 Tahun	75	33.2
	11 Tahun	74	32.7
	12 Tahun	76	33.6

Faktor Sosial-Rakan Sebaya

Berdasarkan Jadual 2, min keseluruhan ialah 3.68, iaitu berada pada tahap tinggi. Item ke-7 "*Rakan-rakan memberi tunjuk ajar kepada saya jika saya*

melakukan kesilapan dalam menggunakan Bahasa Melayu” merupakan item tertinggi, iaitu min 4.02. Item ke-8 “*Saya tidak faham sepenuhnya jika rakan berbual dengan saya menggunakan Bahasa Melayu*” dengan min 3.34, iaitu pada tahap sederhana. Rumusannya, faktor sosial rakan sebaya banyak mempengaruhi murid Iban memahami, mempelajari dan menguasai Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua dengan baik.

Jadual 3. Faktor rakan sebaya dalam mempengaruhi murid Iban mempelajari Bahasa Melayu

Item	Min	Sisihan Piawai
1. Saya berkawan dengan rakan-rakan yang berlainan bangsa dengan saya.	3.76	0.95
2. Saya menggunakan Bahasa Melayu apabila bertutur dengan rakan saya.	3.51	1.18
3. Rakan-rakan bertutur menggunakan Bahasa Melayu apabila bertutur dengan saya.	3.63	1.11
4. Saya selesa jika bertutur menggunakan Bahasa Melayu ketika bersama dengan rakan.	3.77	1.06
5. Saya seronok bertutur menggunakan Bahasa Melayu ketika bersama dengan rakan	3.86	1.03
6. Saya berasa yakin apabila bertutur dalam Bahasa Melayu ketika berbual bersama rakan.	3.85	1.04
7. Rakan-rakan memberi tunjuk ajar kepada saya jika saya melakukan kesilapan dalam menggunakan Bahasa Melayu.	4.02	1.14
8. Saya tidak faham sepenuhnya jika rakan berbual dengan saya menggunakan Bahasa Melayu.	3.34	1.25
9. Rakan-rakan sering menegur saya jika saya menggunakan bahasa Iban ketika berada di dalam kelas.	3.40	1.31
Min Keseluruhan	3.68	1.12

Faktor Sosial-Keluarga

Jadual 4 membincangkan faktor sosial dari aspek keluarga yang mempengaruhi murid-murid Iban dalam mempelajari Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua. Hal analisis data menunjukkan min keseluruhan ialah min 3.58, iaitu berada pada tahap tinggi. Item ke-6 “*Saya sangat seronok bertutur menggunakan campuran bahasa Iban dan Bahasa Melayu dalam pertuturan seharian bersama keluarga*” merupakan item yang

memperoleh min tertinggi, iaitu 3.99, manakala item 3 “*Kami selesa bertutur menggunakan Bahasa Melayu semasa berada di rumah*” merupakan yang paling rendah min, iaitu 3.23. Rumusannya, faktor keluarga banyak mempengaruhi murid-murid Iban memahami, mempelajari dan menguasai Bahasa Melayu bahasa kedua dengan baik.

Jadual 4. Faktor keluarga dalam mempengaruhi murid Iban mempelajari Bahasa Melayu

Item	Min	Sisihan Piawai
1. Saya bertutur menggunakan Bahasa Melayu apabila berkomunikasi dengan keluarga.	3.29	1.29
2. Keluarga saya bertutur menggunakan Bahasa Melayu apabila berkomunikasi.	3.28	1.21
3. Kami selesa bertutur menggunakan Bahasa Melayu semasa berada di rumah.	3.23	1.19
4. Ibu bapa saya menggalakkan saya menggunakan Bahasa Melayu apabila bertutur.	3.65	1.12
5. Ibu bapa saya memberi semangat untuk saya bertutur menggunakan Bahasa Melayu walaupun semasa di rumah.	3.80	1.13
6. Saya sangat seronok bertutur menggunakan campuran bahasa Iban dan Bahasa Melayu dalam pertuturan seharian bersama keluarga.	3.99	1.03
7. Ibu bapa saya memuji saya jika saya dapat bertutur menggunakan bahasa lain selain bahasa Iban.	3.63	1.20
8. Ibu bapa saya banyak membelikan bahan bacaan Bahasa Melayu kepada saya.	3.77	1.14
9. Ibu bapa saya membimbing saya untuk bertutur dalam Bahasa Melayu ketika di rumah.	3.60	1.12
Min Keseluruhan	3.58	1.23

Faktor Sosial-Persekitaran

Jadual 5 membincangkan faktor sosial berkaitan aspek persekitaran yang mempengaruhi murid-murid Iban dalam pembelajaran Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua. Min keseluruhan ialah 3.85, iaitu berada pada tahap tinggi. Item ke-1 “*Saya minat dengan guru yang mengajar Bahasa Melayu*” merupakan item tertinggi nilai min, iaitu 4.18. Item yang mendapat min terendah ialah item ke-6 “*Guru saya tidak akan memarahi saya jika saya tidak bertutur sepenuhnya menggunakan Bahasa Melayu standard di dalam kelas*” dengan

min 3.40. Rumusnya, faktor persekitaran seperti faktor guru, kelas, bahan bantu mengajar dan lain-lain banyak mempengaruhi murid-murid Iban memahami, mempelajari dan menguasai Bahasa Melayu dengan baik.

Jadual 4. Faktor persekitaran dalam mempengaruhi murid Iban mempelajari Bahasa Melayu

Item	Min	Sisihan Piawai
1. Saya minat dengan guru yang mengajar Bahasa Melayu.	4.18	0.99
2. Saya menggunakan Bahasa Iban dan Bahasa Melayu apabila bertutur dengan guru dan pentadbir sekolah.	3.80	1.18
3. Menguasai Bahasa Melayu membantu saya berkomunikasi dengan rakan-rakan di dalam kelas.	4.04	0.99
4. Saya selesa apabila rakan-rakan saya juga bertutur menggunakan Bahasa Melayu standard ketika di dalam kelas	3.82	1.08
5. Guru saya menggalakkan saya menggunakan Bahasa Melayu standard di dalam kelas.	3.86	1.31
6. Guru saya tidak akan memarahi saya jika saya tidak bertutur sepenuhnya menggunakan Bahasa Melayu standard di dalam kelas.	3.40	1.21
7. Guru saya akan menerangkan sesuatu perkataan yang tidak saya fahami dengan menggunakan bahasa ibunda saya.	3.71	1.21
8. Guru selalu menyediakan bahan bacaan yang menarik untuk saya.	3.97	0.99
Min Keseluruhan	3.85	1.12

Faktor Sosial-Motivasi

Jadual 5 membincangkan faktor sosial yang melibatkan motivasi yang mempengaruhi murid-murid Iban dalam mempelajari Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua. Min keseluruhan ialah 4.11, iaitu pada tahap tinggi. Item ke-8 "*Menguasai Bahasa Melayu membantu saya mendapat keputusan ujian yang baik*" dengan min 4.23 pada tahap tinggi. Item ke-4 "*Saya aktif dalam aktiviti kelas Bahasa Melayu*" merupakan item yang mendapat min terendah dengan min 3.92. Rumusnya, faktor motivasi banyak mempengaruhi murid-murid Iban dalam memahami, mempelajari dan menguasai Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua dengan baik.

Jadual 5. Faktor motivasi dalam mempengaruhi murid Iban mempelajari Bahasa Melayu

Item	Min	Sisihan Piawai
1. Saya berasa seronok belajar Bahasa Melayu.	4.22	0.97
2. Saya suka belajar Bahasa Melayu kerana mata pelajaran ini sangat penting.	4.14	1.02
3. Saya berusaha bersungguh-sungguh supaya tidak gagal dalam peperiksaan subjek Bahasa Melayu.	4.24	0.97
4. Saya aktif dalam aktiviti kelas Bahasa Melayu.	3.92	1.09
5. Saya gemar belajar mata pelajaran Bahasa Melayu.	4.05	1.03
6. Bahasa Melayu ialah subjek yang wajib untuk saya kuasai	4.11	1.01
7. Saya mempunyai kelebihan jika menguasai Bahasa Melayu.	3.95	0.97
8. Menguasai Bahasa Melayu membantu saya mendapat keputusan ujian yang baik.	4.23	0.96
Min Keseluruhan	4.11	1.00

Faktor Sosial-Sikap

Jadual 6 membincangkan pengaruh aspek sikap murid-murid Iban dalam mempelajari Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua. Min keseluruhan yang diperoleh ialah min 4.00, iaitu berada pada tahap tinggi. Item ke-1 "*Saya menumpukan perhatian di dalam kelas Bahasa Melayu*" merupakan item yang memperoleh item tertinggi, iaitu min 4.15. Manakala item terendah memperoleh min ialah item ke-7 "*Saya ingin tahu dengan mendalam tentang Bahasa Melayu*" dengan min 3.88. Dengan kata lain, faktor sikap seperti memberi perhatian, menyiapkan kerja rumah, belajar bersungguh-sungguh dan lain-lain banyak mempengaruhi murid-murid Iban memahami, mempelajari dan menguasai Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua dengan baik.

Jadual 6. Faktor sikap dalam mempengaruhi murid Iban mempelajari Bahasa Melayu

Item	Min	Sisihan Piawai
1. Saya menumpukan perhatian di dalam kelas Bahasa Melayu.	4.15	0.97
2. Saya sentiasa menyiapkan kerja rumah Bahasa Melayu.	4.00	1.06
3. Saya suka mata pelajaran Bahasa Melayu.	3.91	1.07
4. Saya tertarik hati dengan mata pelajaran Bahasa Melayu.	4.15	0.93
5. Saya fasih Bahasa Melayu jika bergaul dengan orang Melayu.	3.90	1.03
6. Saya bersungguh-sungguh belajar Bahasa Melayu bagi meningkatkan prestasi akademik.	4.10	0.98
7. Saya ingin tahu dengan mendalam tentang Bahasa Melayu.	3.88	1.12
8. Saya seronok berkawan dengan rakan-rakan berbangsa Melayu.	3.96	1.04
Min Keseluruhan	4.00	1.02

PERBINCANGAN

Untuk membantu murid menguasai dan mempelajari bahasa kedua mereka, amat penting bagi kita untuk mengenal pasti faktor-faktor yang menyebabkan murid-murid sukar untuk menguasai bahasa kedua tersebut. Kegagalan dalam menguasai bahasa kedua bukan sahaja akan mempengaruhi prestasi murid-murid dalam peperiksaan subjek tersebut, malah murid-murid juga akan mengalami kekangan dalam berkomunikasi pada masa hadapan.

Pelbagai faktor yang boleh dikaitkan dengan pembelajaran bahasa kedua murid-murid. Faktor sosial merupakan salah satu faktor yang sangat mempengaruhi pembelajaran bahasa kedua murid-murid. Jika dilihat dengan lebih mendalam, faktor sosial merangkumi beberapa aspek antaranya ialah rakan-rakan, keluarga, persekitaran sekolah, motivasi dan sikap murid. Pengetahuan terhadap faktor yang mempengaruhi pembelajaran murid-murid ini dapat mengatasi masalah dalam proses penguasaan Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua.

Pembelajaran bahasa kedua mempunyai hubungan dengan budaya kedua (Zamri 2016a). Jika dilihat dalam konteks kajian ini, murid-murid Iban yang mempelajari Bahasa Melayu secara tidak langsung juga mempelajari budaya Melayu kerana dua aspek tersebut sangat berkait rapat. Dapatan kajian menunjukkan bahawa murid-murid

menyatakan aspek motivasi merupakan faktor yang paling mempengaruhi pembelajaran bahasa kedua murid-murid tersebut.

Dapatan kajian juga menunjukkan bahawa terdapat tiga aspek dominan yang dipilih oleh murid-murid Iban, iaitu motivasi, sikap dan persekitaran dalam mempelajari Bahasa Melayu. Faktor rakan sebaya dan keluarga kurang mempengaruhi atau tidak dominan dalam mempengaruhi murid-murid Iban mempelajari Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua mereka.

Pengaruh Aspek Motivasi dalam Pembelajaran Bahasa Melayu sebagai Bahasa Kedua

Hasil kajian menunjukkan faktor sosial yang paling mempengaruhi pembelajaran Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua ialah faktor motivasi murid. Murid-murid cenderung mengatakan aspek motivasi lebih mempengaruhi mereka berbanding dengan aspek sosial yang lain. Hal ini menggambarkan bahawa motivasi diri seseorang sangat mempengaruhi pencapaian seseorang dalam pelbagai aspek. Dalam kajian ini, responden menunjukkan bahawa mereka bermotivasi untuk mempelajari bahasa kedua bagi mencapai tahap penguasaan bahasa tersebut dan responden juga menyedari bahawa motivasi dapat membantu mereka meningkatkan penguasaan bahasa mereka.

Motivasi boleh dibahagikan kepada dua, iaitu motivasi luaran dan motivasi dalaman. Motivasi dalaman dilihat melalui motivasi instrinsik dalam diri seseorang individu. Individu yang mempunyai motivasi untuk mencapai kejayaan dalam pendidikan bahasa mereka lebih mudah untuk menguasai bahasa kedua mereka (Zamri, Ruslin & Mohamed Amin 2015). Hal ini menggambarkan, murid-murid memerlukan motivasi tidak kira dari dalam ataupun luar untuk menguasai sesuatu bahasa. Menurut Zamri (2015, 2016b), mempelajari Bahasa Melayu sebagai kedua memerlukan strategi dan minat supaya murid dapat mempelajari dan menguasai Bahasa Melayu dengan mudah, cepat dan berkesan.

Hasil kajian ini mendapati murid-murid Iban mempunyai motivasi yang tinggi untuk mempelajari Bahasa Melayu. Dapat dilihat dengan jelas murid bermotivasi untuk berusaha dengan bersungguh-sungguh untuk bagi mencapai tahap penguasaan Bahasa Melayu mereka. Murid-murid Iban berpendapat bahawa usaha dalam penguasaan

dalam Bahasa Melayu adalah untuk mengelakkan mereka gagal dalam peperiksaan selain dapat mencapai keputusan peperiksaan yang baik. Kajian oleh Zamri dan Jerie Peter (2011) juga mendapat dapatan yang sama di mana motivasi murid Iban adalah pada tahap yang tinggi untuk mempelajari Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua.

Hasil kajian ini juga selaras dengan kajian yang telah dilaksanakan oleh Abdullah (2004) dan Zamri (2016b) yang melihat sikap positif mempengaruhi motivasi mereka terhadap pembelajaran Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua. Hal ini penting kerana Bahasa Melayu banyak membantu murid-murid Iban ini m

Pengaruh Aspek Sikap dalam Pembelajaran Bahasa Melayu sebagai Bahasa Kedua

Dalam kajian ini juga, faktor sikap juga memberi pengaruh yang kuat terhadap pembelajaran bahasa kedua murid-murid. Dapatan kajian ini menunjukkan bahawa murid-murid Iban mempunyai sikap yang positif terhadap proses pembelajaran bahasa kedua mereka. Murid-murid sangat bersetuju bahawa sikap menumpukan perhatian di dalam kelas Bahasa Melayu dan bersungguh-sungguh belajar semasa di dalam kelas merupakan sikap yang sangat mempengaruhi pembelajaran bahasa kedua mereka. Sikap yang positif memudahkan murid mempelajari sesuatu bahasa dengan lebih berkesan. Hal ini dapat dilihat apabila seseorang murid yang meminati sesuatu bahasa tersebut, mudah bagi mereka untuk memahami dan menguasai bahasa tersebut. Kajian ini juga jelas menunjukkan bahawa murid menyedari mereka perlu menguasai bahasa kerana subjek Bahasa Melayu adalah sangat penting dan bersikap aktif semasa proses pengajaran dan pembelajaran bahasa tersebut.

Sikap yang positif juga dilihat dapat meningkatkan prestasi akademik murid-murid Iban ini. Dalam kajian ini, murid-murid Iban memberi respons bahawa mereka bersungguh-sungguh belajar Bahasa Melayu bagi meningkat prestasi akademik mereka. Hasil kajian ini selaras dengan dapatan kajian oleh Abdul Rahim dan Mohd Sharifudin (2014) pula adalah berkenaan dengan sikap kanak-kanak Orang Asli di bandar raya Kuala Lumpur terhadap penguasaan Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua. Kanak-kanak Orang

Asli menunjukkan sikap positif dalam proses pembelajaran Bahasa Melayu.

Selain itu, murid-murid perlu mempunyai sikap yang positif dalam pembelajaran bahasa kerana faktor sikap sangat penting bagi seseorang individu tersebut untuk berjaya menguasai sesuatu kemahiran berbahasa. Dalam kajian ini, murid-murid Iban menunjukkan sikap yang sangat positif dalam pembelajaran Bahasa Melayu. Dapatan ini menyokong Ilangko et al. (014), Zamri, Kamariah Ayu dan Wan Muna Ruzanna (2016) serta Jerie dan Zamri (2011) menjelaskan bahawa faktor sikap merupakan penyumbang utama kepada pencapaian murid dalam pembelajaran Bahasa Melayu. Jika murid menunjukkan sikap positif, maka mereka akan mudah mempelajari Bahasa Melayu.

Sebaliknya, jika mereka memandang rendah atau tidak mengambil berat pembelajaran Bahasa Melayu, mereka akan mengalami banyak masalah ketika menggunakan Bahasa Melayu, sama ada untuk tujuan formal mahu pun tidak formal. Kesan negatif terhadap pembelajaran Bahasa Melayu ini boleh dilihat pada kajian Mohamad Yazid (2016) yang mendapati murid-murid bukan Melayu beranggapan mempelajari Bahasa Melayu tidak penting. Mereka hanya mempelajari Bahasa Melayu sekadar untuk lulus peperiksaan sahaja.

Pengaruh Aspek Persekitaran dalam Pembelajaran Bahasa Melayu sebagai Bahasa Kedua

Faktor persekitaran merupakan salah satu faktor yang juga memberi pengaruh yang kuat terhadap penguasaan bahasa murid-murid. Persekitaran yang kondusif dalam perkembangan bahasa memudahkan seseorang murid itu menguasai bahasa tersebut. Hasil kajian ini membuktikan bahawa persekitaran yang baik dapat mendorong seseorang untuk mempelajari bahasa dengan lebih baik. Persekitaran dalam kajian ini termasuklah persekitaran di dalam bilik darjah, persekitaran komunikasi bersama rakan dan persekitaran komunikasi bersama warga sekolah.

Menurut Zakaria et al. (2012), persekitaran sekolah dan guru sangat memainkan peranan yang penting dalam memperkembangkan potensi individu secara keseluruhan dan bersepadu. Dari aspek bahasa persekitaran sekolah sangat mempengaruhi pembelajaran bahasa murid-murid

kerana murid-murid banyak menghabiskan masa mereka di sekolah. Komunikasi murid dengan warga sekolah dengan menggunakan Bahasa Melayu yang standard amatlah digalakkan bagi melatih pembelajaran bahasa murid sama ada secara formal ataupun tidak formal.

Melalui kajian ini, pengaruh persekitaran sekolah memberi impak yang besar terhadap penguasaan bahasa murid-murid. Murid-murid Iban menggunakan Bahasa Melayu standard untuk berkomunikasi dengan rakan dalam situasi formal namun tidak dinafikan juga mereka sering menggunakan bahasa ibunda. Jika dilihat hasil dapatan kajian ini, guru juga menggunakan bahasa ibunda murid-murid Iban untuk menerangkan sesuatu bagi memberi kefahaman yang sepenuhnya kepada murid-murid. Kajian oleh Mohammed (2010) membuktikan bahasa penggunaan Bahasa Melayu Sarawak (bahasa ibunda) dapat meningkatkan prestasi murid-murid dalam penulisan karangan.

Menurut Zamri (2016b), pembelajaran bahasa yang berjaya adalah apabila murid dapat menggunakan dua bahasa, tetapi masih boleh membezakan bahasa tersebut dengan jelas. Situasi ini boleh berlaku apabila persekitaran dalam proses pembelajaran bahasa murid-murid memerlukan guru menggunakan bahasa ibunda bagi memberikan kefahaman secara optimum terhadap bahasa sasaran mereka, iaitu Bahasa Melayu.

Murid yang mampu menguasai bahasa ibunda dengan baik juga dilihat boleh menguasai bahasa kedua dengan mudah jika persekitaran pembelajaran bahasa mereka adalah kondusif. Persekitaran ini merangkumi aspek persekitaran di sekolah dan bilik darjah murid-murid tersebut. Hal ini ditegaskan oleh Magdeline dan Zamri (2015) yang menyatakan bahawa murid-murid Iban akan mudah mempelajari Bahasa Melayu jika guru dapat menggunakan contoh-contoh yang terdapat di sekeliling murid tersebut. Dengan cara ini, murid dapat memahami dan mempelajari Bahasa Melayu dengan mudah dan cepat.

KESIMPULAN

Daripada kajian ini, dapat dirumuskan bahawa faktor sosial dominan yang mempengaruhi pembelajaran bahasa adalah tiga faktor utama iaitu faktor motivasi, sikap dan persekitaran. Dapat

disimpulkan bahawa perkembangan bahasa dan penguasaan bahasa seseorang individu tersebut adalah berpunca dari dalam diri individu itu sendiri. Hal ini jelas ditunjukkan apabila responden lebih memilih faktor motivasi dan sikap berbanding tiga faktor sosial yang lain seperti faktor persekitaran, keluarga dan rakan-rakan. Motivasi dan sikap yang positif sangat penting bagi seseorang untuk mencapai tahap penguasaan dalam diri mereka.

Penguasaan bahasa kedua boleh dipengaruhi oleh pelbagai aspek. Motivasi dan sikap merupakan salah satu aspek yang sangat mempengaruhi pembelajaran Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua namun tidak dinafikan juga aspek lain seperti persekitaran, rakan-rakan dan keluarga juga memberi pengaruh terhadap penguasaan bahasa kedua.

Dalam konteks kajian ini, jelas menunjukkan bahawa motivasi yang tinggi dan sikap yang positif terhadap sesuatu bahasa tersebut sangat mempengaruhi tahap penguasaan bahasa kedua murid-murid. Dapat dilihat, murid-murid yang mempunyai motivasi yang tinggi lebih mudah untuk menguasai bahasa kedua berbanding murid yang tidak mempunyai motivasi untuk menguasai bahasa tersebut.

Sikap positif dalam kalangan murid membuatkan mereka lebih mudah untuk menguasai Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua. Hal ini menunjukkan secara keseluruhannya aspek intrinsik iaitu faktor dalam diri sendiri merupakan faktor utama yang mendorong kepada kejayaan dalam penguasaan bahasa kedua. Hal ini adalah penting untuk diketahui memandangkan keluarga dan guru perlu berusaha bagi meningkatkan motivasi dan sikap murid terhadap bahasa kedua mereka.

RUJUKAN

- Abdul Rahim Abu & Mohd Sharifudin Yusop. 2014. Sikap kanak-kanak Orang Asli di bandar raya Kuala Lumpur terhadap penguasaan Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua. *Jurnal Pendidikan Bahasa Melayu*, 4 (2): 57-66.
- Abdullah Musa. 2004. Sikap dan motivasi pelajar Dusun terhadap pembelajaran Bahasa Melayu dan bahasa Inggeris sebagai bahasa kedua. Kertas Projek Sarjana Pendidikan. Fakulti Pendidikan, Universiti Kebangsaan Malaysia.

- Alias Baba. 1999. *Statistik penyelidikan sains sosial*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Chua Yan Piaw. 2012. *Kaedah dan statistik: Penyelidikan buku 2*. Edisi Ke-2 Kuala Lumpur: Mc Graw Hill Education.
- Jerie anak Peter Langan & Zamri Mahamod. 2011. Sikap dan motivasi murid Iban dalam mempelajari Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua. *Jurnal Pendidikan Bahasa Melayu*, 1 (1): 13-25.
- Ilangko Subramaniam, Noorulafiza Abdul Muthalib & Siti Nor Hamahida Zainal. 2014. Penggunaan bahasa ibunda dalam pengajaran Bahasa Melayu dalam kalangan murid peribumi di sekolah pedalaman Sarawak. *Jurnal Pendidikan Bahasa Melayu*, 4 (1): 65-74.
- Magdeline Anak Nor & Zamri Mahamod. 2016. *Pengetahuan pedagogi kandungan guru Bahasa Iban*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Magdeline anak Nor. 2014. Pengetahuan pedagogi kandungan guru Bahasa Iban sekolah menengah di negeri Sarawak. Tesis Dr. Falsafah. Fakulti Pendidikan, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Mohamad Yazid Mohamad. 2016. Kekerapan penggunaan strategi pembelajaran Bahasa Melayu dalam kalangan murid sekolah jenis kebangsaan Cina. Kertas Projek Sarjana Pendidikan. Fakulti Pendidikan, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Roasharimah Ibrahim. 2017. Faktor dalaman dan luaran yang mempengaruhi penguasaan Bahasa Melayu murid-murid Cina. Kertas Projek Sarjana Pendidikan. Fakulti Pendidikan, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Syofia Ulfah, Zamri Mahamod & Jamaludin Badusah. 2015. *Komunikasi interpersonal: Teori dan amali*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Syofia Ulfah, Zamri Mahamod & Jamaludin Badusah. 2015. Komunikasi interpersonal direktif guru bahasa Indonesia ketika memulakan pengajaran. *Jurnal Pendidikan Bahasa Melayu*, 2 (2): 71-82.
- Tengku Nor Adila Tengku Mohamed Salim 2017. Pengaruh sosial terhadap penulisan karangan Bahasa Melayu murid peribumi daerah Bintulu. Kertas Projek Sarjana Pendidikan. Fakulti Pendidikan, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Zamri Mahamod, Kamiliah Ayu Ab. Ghani & Wan Muna Ruzanna Wan Mohamad. 2016. Penggunaan strategi pembelajaran bahasa Melayu dalam kalangan murid Cina berdasarkan sikap dan kemahiran bahasa. *Jurnal Pendidikan Bahasa Melayu*, 6 (1): 38-51.
- Zamri Mahamod, Ruslin Amir & Mohamed Amin Embi. 2015. *Kepelbagaian pelajar dan perbezaan pembelajaran*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Zamri Mahamod. 2014. *Inovasi P&P dalam pendidikan Bahasa Melayu*. Cetakan Ketiga. Tanjung Malim: Penerbit Universiti Pendidikan Sultan Idris.
- Zamri Mahamod. 2015. *Strategi pembelajaran: Inventori cara belajar Bahasa Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Zamri Mahamod. 2015. *Strategi pembelajaran: Inventori cara belajar Bahasa Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Zamri Mahamod. 2016a. *Sosiolinguistik dan pengajaran bahasa*. Bangi: Penerbitan Fakulti Pendidikan, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Zamri Mahamod. 2016b. *Psikolinguistik dan pengajaran bahasa*. Bangi: Penerbitan Fakulti Pendidikan, Universiti Kebangsaan Malaysia.